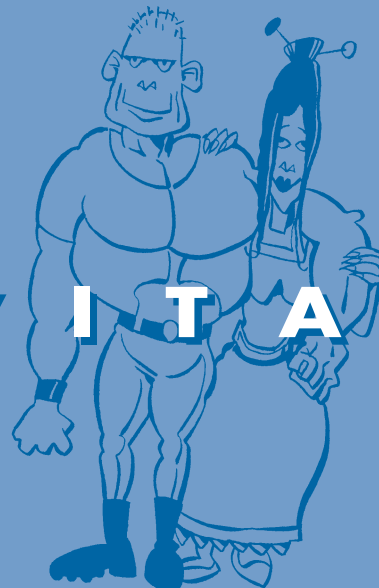
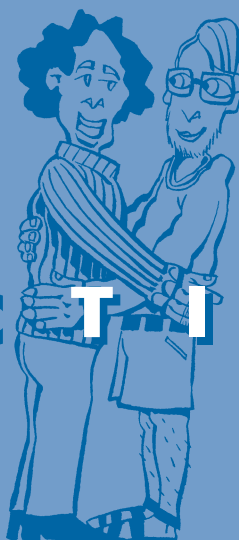
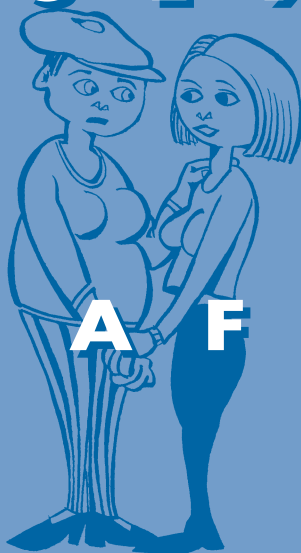

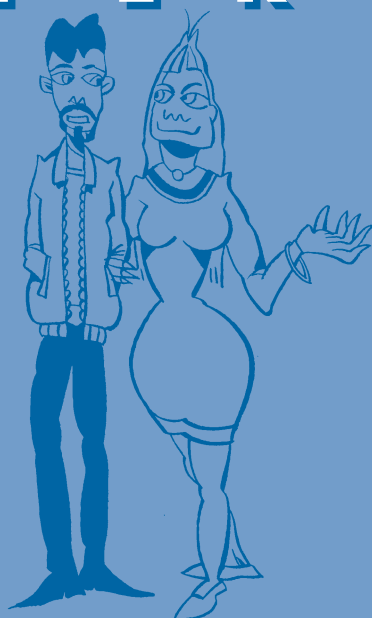

S E X U A L I T A T

I A F E C T I V I T A T

P E R A J O V E S

SEXUALITAT I AFECTIVITAT
PER A JOVES

S E X U A L I T A T I A F E C T I V I T A T
P E R A J O V E S

Crèdit variable per a educació secundària obligatòria.

Segon cicle, de 14 a 16 anys.

Guardonat amb una menció extraordinària a la I Edició del Premi Eudald Maideu 1994, convocat per la Societat Catalana de Sexologia de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears i el Programa d'educació per a la salut a l'escola dels departaments d'Ensenyament i de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat de Catalunya.

© del text: Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet

Direcció i redacció:

Marta Calero, Departament de Sanitat

Carmen Palma, Departament de Sanitat (Centre de Planificació Familiar)

Assessor tècnic: Eduard Riba, sexòleg

© de l'edició: Diputació de Barcelona, Servei de Salut Pública i Consum

Disseny i producció: Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona

Maquetació: O3 BCN Packagers

Impressió: Cuscó Arts Gràfiques, S.A.

Dipòsit legal: B-1729-97

Edició no venal

Í N D E X

Introducció	7
Material per al professorat	9
Continguts de fets, conceptes i sistemes conceptuals	11
Continguts de procediments	11
Continguts de valors, actituds i normes.....	11
Objectius del crèdit	13
Activitats d'ensenyament-aprenentatge	14
Criteris i activitats d'avaluació	15
Temporalització	18
 Orientacions per a la intervenció pedagògica	19
 Breu perspectiva històrica	22
 Activitats una a una	25
 Bibliografia	30
 Materials a l'abast	31

Introducció

La sexualitat és una part integrant de la personalitat de l'individu, la qual es desenvolupa progressivament al llarg de la vida. La sexualitat no es només una necessitat fisiològica, sinó també la capacitat d'homes i dones per comunicar-se i expressar-se, i obtenir i donar plaer a través del sexe.¹

Sexualitat i afectivitat constitueixen conjuntament, en el procés de creixement de l'individu, una àrea d'aprenentatges útils: capacitat d'estimar i ser estimat, d'intimitat, de tendresa, etc.

Tenint en compte la importància de la sexualitat i l'afectivitat en l'individu, és indispensable l'educació sexual i afectiva per a un desenvolupament complet dels joves.

L'educació secundària obligatòria té per finalitat possibilitar que tots els alumnes puguin accedir als elements bàsics de la cultura en el marc d'un desenvolupament personal complet.

L'objectiu de l'ensenyament secundari és, en síntesi, garantir en tots els nois i noies les mateixes oportunitats de formació, tot respectant-ne la diversitat. Diversitat que, entesa com un element positiu, demana un currículum que faciliti a tots els alumnes l'adquisició de capacitats generals i específiques.

Són elements característics d'aquest model el currículum no homogeni que preveu, a més dels continguts comuns per a tots els alumnes, uns altres d'optatius, com també l'organització dels currículums en crèdits. Els crèdits variables tenen per finalitat que els alumnes consolidin i ampliiïn les capacitats, tenint present els objectius generals de l'etapa i l'àrea definits en el Decret 96/1992, de 28 d'abril, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria a Catalunya.

Dintre d'aquesta proposta de treball us presentem el crèdit variable sobre sexualitat i afectivitat adreçat als nois i noies de segon cicle (14 a 16 anys) de l'educació secundària obligatòria.

Pensem que és important que els alumnes puguin conèixer i comprendre els aspectes bàsics del funcionament del propi cos i les conseqüències dels actes i les decisions personals per a la salut individual i col·lectiva, i valorar els beneficis que comporta mantenir uns bons hàbits de salut.

És important dissenyar activitats per tal que els joves puguin formar-se una imatge ajustada d'ells mateixos, de les pròpies característiques i possibilitats, per desenvolupar un nivell d'autoestima que permeti encarrilar d'una manera autònoma i equilibrada la pròpia activitat, i poder valorar l'esforç i la superació de les dificultats i contribuir al benestar personal i col·lectiu.

Hem intentat recollir propostes que ajudin a mantenir un equilibri psicoafectiu, per la qual cosa proposem activitats que estimulin la relació amb altres persones mitjançant la participació en activitats de grup i l'adopció

d'actituds de flexibilitat, solidaritat, interès, tolerància per superar inhibicions i prejudicis i rebutjar tota mena de discriminacions a causa de l'edat, la raça, el sexe i la diferència de caràcter físic, psíquic, social i altres característiques personals.

Per treballar en educació sexual és bàsic que el professorat de cada centre faci una programació d'acord amb la seva realitat. Aquest crèdit variable està dissenyat perquè es pugui treballar de forma interdisciplinària, encara que, per les característiques del tema, es pot ajustar més a l'àrea de les ciències socials.

Dintre d'aquest crèdit trobareu els temes que fan referència a tots els canvis que es produeixen durant l'adolescència, però fent especialment esment als canvis psíquics, emocionals i de comportament. Tractem els factors que intervien en l'atracció sexual, centrant-nos sobretot en el concepte d'afectivitat. Seguidament entrem en el camp de la resposta sexual humana i els conceptes de salut sexual. Aprofundim temes molt importants en aquestes edats: masturbació, formes de relació, etc. Després parlem de la reproducció humana, dels mètodes contraceptius i de l'embaràs no desitjat, i, tot seguit, tractem en tota profunditat el tema de la sida, sobretot perquè el risc d'infecció més gran es dona en el grup d'edat que va de 15 a 19 anys. També parlem de la dimensió social de la sexualitat, tant en altres cultures com en altres èpoques, i de com és utilitzada, des d'una perspectiva comercial i des de la prostitució i la pornografia. Finalment ens referim a les agressions sexuals.

En general, pensem que aquest crèdit pot constituir una eina útil per als educadors ja que, en poques paraules, educar en sexualitat no és més difícil que fer-ho en una altra cosa. Educar, en general, resulta prou complex i laboriós, però cal que ens ho plantejem d'una forma seriosa, coherent i lògica, sense dogmatismes, per tal d'ajudar que els nois i les noies vagin formant els seus propis criteris amb una ment oberta i respectuosa envers ells mateixos i els qui els envolten.

1. C. FARO; A. MARTÍNEZ; A. OLIVA. *La sexualitat humana 1. 35 qüestions sobre la sexualitat, per a nois i noies de 14 a 17 anys*. Diputació de Barcelona, Servei de Joventut. Badalona, 1988.

MATERIAL
PER AL PROFESSORAT

Material per al professorat

Continguts de fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. L'adolescència, canvis físics i fisiològics:
 - Caràcters sexuals secundaris.
 - Òrgans genitals externs masculins i femenins.
 - Característiques anatòmiques dels òrgans genitals interns.
 - Fisiologia de l'ejaculació.
 - Menstruació.
2. La resposta sexual humana:
 - La resposta sexual femenina.
 - La resposta sexual masculina.
3. El cos, font de plaer:
 - Autoerotisme.
 - Donar i rebre plaer.
 - Formes de relació: - homosexual
- bisexual
- heterosexual
4. La reproducció humana.
5. L'adolescència: noves necessitats, nous interessos.
 - Les necessitats psicosocials que l'adolescent ha de resoldre.
 - Reestructuració de la relació pares-fills.
 - Interrelació entre la percepció dels altres i la pròpia autoestima i autoimatge.
6. Correspondència afectiva i sexual entre individus:
 - Factors que intervenen en l'atracció sexual: desig, enamorament, amor.
 - Les parelles adolescents, primeres experiències.
7. Els mètodes anticonceptius.
8. Les malalties de transmissió sexual i la sida.
9. La dimensió sociocultural de la sexualitat:
 - 9.1 La sexualitat en altres cultures
 - 9.2 La sexualitat en altres èpoques

10. La utilització comercial de la sexualitat:
 - 10.1 Prostitució
 - 10.2 Erotisme i pornografia
 - 10.3 Sexualitat i publicitat

11. Els abusos sexuals.

Continguts de procediments

1. Lectura de textos i articles científics relacionats amb el tema que tractem.
2. Ús de la premsa diària i dels mitjans de comunicació.
3. Assistència i participació en debats, col·loquis, dramatitzacions, *rol-playing*.
4. Visita al Centre de Planificació Familiar.
5. Classificació dels mètodes contraceptius.
6. Tècnica i utilització del preservatiu masculí i femení.
7. Utilització i ús correcte de conceptes relatius al sexe.
8. Estudi de casos.
9. Comentari del material exposat utilitzant la terminologia adient.
10. Expressió corporal.

Continguts de valors, actituds i normes

1. Acceptació dels canvis biopsicosocials i ecològics que es produeixen a l'adolescència.

2. Acceptació de la sexualitat com a font de salut, plaer i afecte.
3. Sensibilització envers el descobriment del cos i consideració de la masturbació com una font de plaer.
4. Consciència de la igualtat entre individus i respecte davant la diferència.
5. Atenció a la presentació dels treballs: estructura de la composició, ortografia, originalitat, etc.
6. Actitud oberta cap als altres.
7. Actitud crítica enfront dels cànons estètics i sexuals estandaritzats i elaboració d'una imatge pròpia.
8. Predisposició a escoltar els criteris dels altres i a transformar-ne, si cal, els propis.
9. Acceptació de la diferència intergeneracional.
10. Desmitificació del coit com a única forma de plaer, acceptació del *petting* (joc amorós) com a forma de plaer.
11. Preocupació per l'ús correcte dels mètodes anticonceptius per part dels membres de la parella a fi de poder evitar l'embaràs no desitjat.
12. Acceptació de qualsevol manera de concebre i viure la sexualitat tenint en compte el respecte mutu.
13. Consciència de la necessitat d'assessorament per part de persones qualificades.
14. Actitud positiva en l'ús del preservatiu des de la primera relació sexual.
15. Responsabilitat en les relacions sexuals per a la prevenció de les malalties de transmissió sexual i de la sida.
16. Sensibilització sobre el rebuig social que hi ha per raó d'opcions sexuals o de malaltia.

Objectius del crèdit

1. Desenvolupar una actitud d'acceptació del propi cos.
2. Conèixer el funcionament de la resposta sexual humana.
3. Conèixer el desenvolupament que es produeix en el procés de fecundació, embaràs i naixement.
4. Valorar l'afectivitat com un aspecte fonamental de les relacions sexuals i humanes.
5. Comprendre i respectar les diferents opcions sexuals.
6. Conèixer que el conflicte generacional (relació pares-fills) és una situació comuna en els adolescents.
7. Conèixer en profunditat els diferents mètodes anticonceptius i identificar el preservatiu com un dels millors mètodes per als adolescents.
8. Conèixer com prevenir el contagi de les malalties de transmissió sexual i de la sida.
9. Entendre i acceptar punts de vista i codis ètics diferents dels del nostre entorn sociocultural.
10. Donar una visió crítica de l'ús que es fa del cos humà en els mitjans de comunicació.
11. Conèixer la possibilitat de situacions d'abusos per part d'altres persones.

Activitats d'ensenyament-aprenentatge

1. Explicar els canvis puberals que es produeixen a l'adolescència.
2. Llegir i debatre el fullet *La sexualitat humana, 2 (anatomia i fisiologia de la sexualitat)*.
3. Calcular el període fèrtil d'un cicle determinat.
4. Confeccionar una llista de mites i creences sobre la higiene del cos durant la menstruació.
5. Treball en grups de 4 o 5 persones per debatre sobre la menstruació (mites i tabús).
6. Fer una redacció sobre els sentiments que es desenvolupen en estar enamorat/ada.
7. Fer un comentari de text sobre textos relacionats amb l'enamorament, l'amor o temes similars.
8. Llegir el capítol «Dafnis i Cloe», del llibre *Cos, sensualitat i sexualitat*, i comentar-ne el aspectes més importants.
9. Fer un estudi anatòmic i fisiològic, masculí i femení.
10. Comentar el fullet *La sexualitat humana, 1. 35 qüestions sobre la sexualitat, per a nois i noies de 14 a 17 anys*.
11. Elaborar dossiers ben documentats sobre temes de sexualitat.
12. Fer estudis estadístics i representacions gràfiques.
13. Fer un comentari de text sobre un cas fictici d'embaràs d'unes adolescents.
14. Llegir i comentar el còmic *La primera vegada*.
15. Fer una redacció sobre «Com canviaria la teva vida si en aquest moment fossis pare o mare?».
16. Analitzar els avantatges i inconvenients i l'eficàcia dels mètodes anticonceptius.
17. Llegir i comentar publicacions sobre anti-conceptius.
18. Programar una visita al Centre de Planificació Familiar de la ciutat treballant prèviament una llista de preguntes.
19. Comentar el fullet *Com, quan i per què es produeixen les malalties de transmissió sexual*.
20. Explicar la sida com una malaltia de transmissió sexual, classificar les pràctiques sexuals segons el tipus de risc; pluja d'idees i treballs en grup.
21. Estimular la discussió mitjançant una dramatització sobre una línia telefònica d'informació confidencial de la sida.
22. Discutir les creences que envolten la sida i fer classificacions segons que s'hi estigui d'acord, en desacord o en dubte.
23. Discutir en grups sobre posicions particulars respecte a la sida.
24. Discutir en petits grups un test que parla de les primeres relacions sexuals.
25. Fer correspondències entre paraules relacionades amb la sexualitat d'ús quotidià i el llenguatge correcte.
26. Fer una redacció sobre la distribució de les tasques domèstiques i la seva relació amb el sexe.
27. Relacionar paraules positives, negatives i neutres amb diferents prejudicis relacionats amb la sexualitat.
28. Tabular les dades i arribar a conclusions amb relació a un qüestionari sexista.
29. Analitzar i recollir anuncis a la premsa, la televisió o el carrer, en què es faci servir la figura humana com a reclam.
30. Discutir en grups sobre les diferències i similituds de la sexualitat en altres cultures.
31. Comentar i discutir en petits grups el text de la fitxa 17 per tractar el tema dels abusos.

criteris i activitats d'avaluació

Al llarg del crèdit hem de procedir a una avaluació que tingui en compte aquests tres aspectes: l'avaluació inicial, l'avaluació formativa i l'avaluació sumatòria.

Pel que fa a l'avaluació inicial (activitat d'avaluació), pot tenir dos vessants: d'una banda, detectar els conceptes previs de l'alumnat en començar el crèdit i, de l'altra, disposar d'un punt de referència per conèixer l'evolució de l'alumne/a.

En el crèdit es fa una avaluació inicial que té en compte ambdós vessants. Consisteix en un conjunt de preguntes breus que l'alumne/a ha de respondre per escrit. Després es recullen els exercicis, que hauran servit perquè reflexioni, i es fa una posada en comú per veure com s'ha d'orientar la resta del crèdit. L'explicació col·lectiva d'aquestes idees persegueix dos objectius: fomentar l'expressió oral d'aquells nois i noies que no s'expressen gaire bé per escrit i adonar-se de quins són els seus punts de vista, amb més matisos que el qüestionari escrit.

No s'ha de caure en el parany de remarcar massa els conceptes previs dels nois i noies, que sovint poden ser erronis; només es tracta d'una estratègia perquè el professor/a pugui adonar-se de quins són.

A més, el qüestionari presenta una segona part dedicada a la detecció de les capacitats, amb procediments similars als que s'empren al llarg del crèdit, i també de les capacitats d'actitud que s'espera que adquireixin.

L'avaluació formativa és aquella que es fa amb la idea explícita de detectar el grau d'assoliment d'un aprenentatge, per tal d'incidir d'una manera determinada sobre la resta del crèdit. Proposem tres punts de reflexió respecte a l'estat de la qüestió de l'assimilació dels continguts per part de l'alumnat.

El primer punt de reflexió és en acabar l'activitat 10 i permet veure si l'alumnat ha assolit els conceptes corresponents fins al moment: canvis que es produeixen a l'adolescència, canvis puberals, canvis tant físics com psíquics, factors que intervenen en l'atracció sexual, correspondència afectiva entre individus, coneixement de quina és la resposta sexual humana, etcètera.

Si algun d'aquests continguts no ha estat assolit, convindrà dedicar-li més atenció d'ara endavant. Pel que fa als continguts procedimentals i d'actitud, no hi ha gaires canvis fins al final del crèdit. Quant als continguts conceptuals, les deficiències es poden corregir per mitjà d'activitats relacionades amb les anteriors, fins a l'activitat 12.

El segon punt de reflexió sobre l'avaluació es troba al capdavant de l'activitat 18. Des del punt de vista conceptual, s'han treballat, a més dels anteriors, les activitats relacionades amb els apartats: el cos, font de plaer, autoerotisme, diferents formes de relació, la reproducció humana i els mètodes contraceptius.

El tercer punt de reflexió sobre l'avaluació es farà en acabar l'activitat 30, en què s'hauran tractat els conceptes de les malalties de transmissió sexual, la sida com a malaltia de transmissió sexual, la dimensió social de la sexualitat i la utilització comercial de la sexualitat.

En aquest punt, caldrà fer-ne una valoració i comparar-ne els resultats amb la prova inicial.

Fer una reflexió per a l'avaluació no significa forçosament passar un examen; es poden emprar les mateixes activitats del crèdit o altres de similars per constatar el grau d'aprofundiment de l'alumne/a en el tema.

Fonamentalment es tracta de prendre consciència de l'evolució de l'aprenentatge de l'alumnat.

Activitat d'avaluació (vegeu-ne els resultats a la pàgina 18)

Qüestionari d'avaluació inicial i final del programa de sexualitat i afectivitat per als alumnes de secundària.

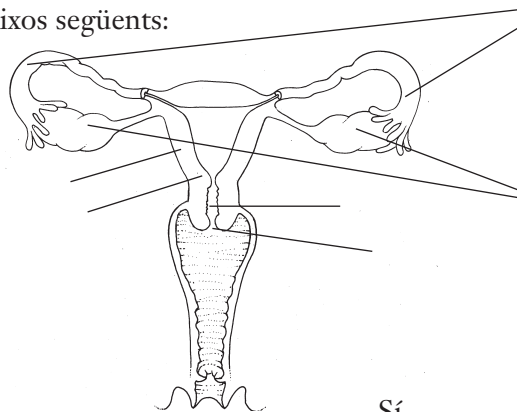
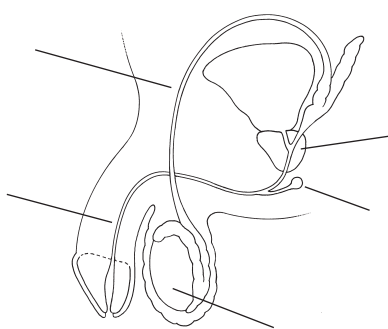
Edat

Sexe: dona home

1. Respecte a la pubertat...

- És un fenomen hormonal que produeix canvis físics a l'organisme.
- A partir d'aquest moment la noia i el noi poden tenir fills.
- Les noies tenen per primera vegada la regla.
- És el mateix l'ejaculació dels nois que la regla de les noies.

2. Col·loca els noms correctes en els dibuixos següents:

3. La sexualitat comença a l'adolescència?

Sí No

4. El cicle menstrual és igual de llarg per a totes les noies?

5. La masturbació pot ser causa de malalties?

6. Senyala les respostes correctes:

- Tan sols es masturben els nois.
- Si la masturbació es practica amb freqüència es produeixen malalties.
- Masturbar-se és acariciar els òrgans sexuals per obtenir plaer.
- Masturbar-se és un vici.

7. La resposta sexual és igual en el noi que en la noia?

Sí No

8. És important la mida del penis en les relacions sexuals?

9. A quina edat es poden començar a tenir relacions sexuals completes?

- Als 15 anys.
- Als 18 anys.
- Els nois comencen abans que les noies.
- Als 23 anys.
- No hi ha una edat fixa, depèn de l'evolució de cada individu.

10. Què és l'homosexualitat?

- És una malaltia.
- Tothom que hagi tingut alguna vegada relacions sexuals amb una persona del seu mateix sexe és homosexual.
- És un vici.
- És una manera normal d'expressar la sexualitat entre dues persones del mateix sexe.

11. El coit vaginal és l'única forma de relació sexual? Sí No

12. La primera vegada que una noia té relacions sexuals, pot quedar-se embarassada?

13. Quins mètodes anticonceptius coneixes?

14. Amb relació als centres de planificació familiar:

- Són llocs on ajuden les famílies a planificar el nombre de fills que desitgen.
- Solament hi poden acudir persones casades o grans.
- Hi poden acudir nois, noies o parelles que vulguin informació sobre sexualitat i mètodes anticonceptius.

15. L'avortament és un mètode anticonceptiu? Sí No

16. Quins mètodes, dels següents, són els més recomanables per als joves?

- Preservatiu o condons.
- Píndoles («pastilles»).
- No és necessari cap mètode en la primera relació sexual.
- Lligadura de trompes.
- Marxa enrera.
- Comunicar afecte i plaer acariciant-se mútuament, però sense que hi hagi penetració (*petting*).

17. El preservatiu es pot fer servir més d'una vegada? Sí No

18. Les gotes que s'expulsen abans de l'ejaculació poden produir un embaràs?

19. La sida és una malaltia de transmissió sexual?

20. Què és per a tu la sexualitat?

Temporalització

Comptant que aquest crèdit disposa de 30 hores, caldrà establir unitats temàtiques:

Breu història de la sexualitat	1 hora
L'adolescència, canvis físics i fisiològics	5 hores
L'adolescència: noves necessitats, nous interessos	2 hores
Correspondència afectiva i sexual entre individus	3 hores
La resposta sexual humana	2 hores
El cos, font de plaer	3 hores
La reproducció humana	2 hores
Els mètodes anticonceptius	2 hores
Les malalties de transmissió sexual i la sida	5 hores
La dimensió sociocultural de la sexualitat	2 hores
La utilització comercial de la sexualitat	2 hores
Les agressions sexuals	1 hora

Resultats del qüestionari d'avaluació

1. A	11. No
2. Vegeu el dibuix (fitxes 2.2 i 2.4 de Material de suport).	12. Sí
3. No	13. Preservatiu, anticoncepció hormonal, dispositiu intrauterí, vasectomia, lligadura de trompes i mètodes del ritme.
4. No	14. C
5. No	15. No
6. C	16. Preservatiu (masculí i femení), <i>petting</i> .
7. No	17. No
8. No	18. Sí
9. E	19. Sí
10. D	

Orientacions per a la intervenció pedagògica

Seguidament presentem algunes orientacions bàsiques que poden ser d'interès per a l'educador, segons ens proposa Pere Font en el seu llibre *La pedagogia de la sexualitat*.²

Algunes orientacions bàsiques

1. Diferenciar entre sexualitat i genitalitat

En educació sexual, és important que els educadors tinguin clara la diferència entre genitalitat i sexualitat, perquè habitualment es tendeix a confondre aquests dos conceptes, i un sol concepte general (sexualitat) és reduït a un de particular (genitalitat). Per tant, el fet genital ha de ser entès com un aspecte més de la sexualitat dels individus.

Tot sovint, parlar de sexualitat es confon amb parlar de relacions sexuals, i també és freqüent que les relacions sexuals es confonguin amb el coït. (Vegeu les activitats 2, 8, 9 i 10.)

Cal tenir present que la sexualitat té una gran varietat de formes d'expressió, tant en un determinat moment com al llarg de la vida.

2. Utilitzar un llenguatge adequat

El llenguatge utilitzat pels educadors és un dels aspectes que cal vigilar en les intervencions. Ha de ser un objectiu fonamental que els alumnes aprenguin a servir-se d'un vocabulari adequat i correcte, per la qual cosa l'educador l'ha d'utilitzar amb naturalitat i espontaneïtat. Això no vol dir negar l'existència d'altres maneres d'expressions que es fan servir, normalment, en els àmbits socials o familiars. (Vegeu l'activitat 25.)

És evident que la informació sobre mètodes anticonceptius no s'adreça únicament a les noies, ni els comentaris sobre la masturbació, als nois. Si això fos així, a part d'informar parcialment, fomentàriem precisament les actituds que volem eliminar. (Vegeu les activitats 11, 16, 17 i 18.)

3. El diàleg com a instrument

A vegades el millor recurs és un mateix i la capacitat de dialogar amb els altres. Per a molts joves, la primera necessitat consisteix a poder parlar d'aquestes coses i escoltar el que els altres els poden dir. Molt sovint, asseure's amb un grup i començar-hi una conversa sobre diferents aspectes de la sexualitat, obrint-se a la possibilitat que els joves plantegin les seves qüestions, és eficaç i gratificador.

4. Metodologia activa

Tant com puguem, haurem de mirar de seguir una metodologia de treball activa i fer participar els mateixos alumnes en el procés d'aprenentatge. Ells mateixos podran recaptar opinions, fer-se consultes, etc. Així mateix, el treball en grups mixtos afavorirà l'intercanvi d'opinions i el coneixement de la manera de pensar de l'altre sexe. (Vegeu les activitats 5, 11, 14, 20, 21, 22, 23, 24, 25 i 31.)

5. Fomentar el sentit crític i la responsabilitat

Moltes vegades pot ser pedagògicament molt profitós i útil, sobretot quan es tracta amb adolescents, de plantejar situacions o casos hipotètics per resoldre en grup, amb la qual cosa els alumnes poden avançar possibles respostes sense que calgui experimentar amb fets que podrien comportar un risc personal. Aquesta mena d'intervencions permetrà que, si arriben a trobar-se en una situació semblant, els adolescents disposin de possibles respostes prèviament elaborades. Els casos comentats poden ser aportats pels mateixos alumnes, basant-se en situacions conegudes o bé inventant-ne d'imaginàries. (Vegeu les activitats 5, 13, 15, 24 i 31.)

6. Educar en la confiança

És fonamental que, sempre que calgui, l'educador estigui obert a tractar els casos individualment. Per a un adolescent pot ser molt

2. FONT, P. *La pedagogia de la sexualitat*. Ed. Graó. Barcelona, 1991.

interessant de sentir una explicació a la classe sobre uns determinats aspectes de la sexualitat, en una situació anònima, però contràriament, davant els seus companys, pot no gosar demanar res sobre un aspecte relacionat amb els propis sentiments o amb la seva conducta, per por de ser objecte de rebuig. Llavors serà molt important que l'educador s'hagi manifestat davant els seus alumnes com una persona assequible i de confiança, a la qual, en cas de necessitat, sigui fàcil de fer una consulta privadament. No cal dir com és de convenient de mantenir la confidencialitat, tant sobre la persona com respecte al contingut de la consulta.

7. Dret a la intimitat

Certs educadors se solen preocupar perquè, quan es fan activitats d'educació sexual, els demanin detalls de la seva vida privada. En aquest sentit cal dir que una cosa és educar i una altra de molt diferent obrir al públic l'esfera de la vida privada. Queda a criteri del professor/a de respondre o no la possible qüestió plantejada, en funció de l'abast i el significat que contingui, però en tot cas, tot i mantenir la consciència del paper que tenen com a referents, els professors/es han de deixar ben establert el dret a la pròpia intimitat.

Altres orientacions de caràcter general

La metodologia ha de ser similar a la utilitzada en altres àrees de l'ensenyament: naturalitat enfront d'escenografia. Però, atès que hem d'incidir en informació, actituds i conductes, convé recalcar la importància que té estar a disposició de les necessitats i els interessos dels alumnes, siguin explícits o tàcits. Caldrà motivar-los i despertar la seva col·laboració.

Hem de tenir en compte les característiques de l'alumnat: edat, grup heterosexual o unisexual, nivells assolits, inquietuds, etc.

La metodologia sempre estarà en funció dels objectius que ens proposem d'obtenir. El mètode estarà enfocat a assolir que els alumnes adquireixin una capacitat crítica, de reflexió i recerca.

Per treballar aquest aspecte, ho farem des d'una educació col·lectiva i dins del marc de la coeducació. Es tracta, sobretot, de confrontar valors, idees i formes de pensar que tenim les persones.

La metodologia estarà basada sobretot en l'animació de grups. Utilitzarem aquesta metodologia perquè:

- permet socialitzar els coneixements;
- s'aprèn a expressar-se, tant davant de nois com de noies;
- contraresta els aprenentatges de carrer;
- és una forma de canalitzar l'afectivitat en el grup;
- es potencien les habilitats per a la comunicació.

La comunicació i la participació són la base metodològica d'aquest material. El professor o la professora han de suscitar i mantenir la participació dels membres del grup. No han d'intervenir sobre el fons del problema, ni donar d'entrada les seves idees o opinions personals, sinó procurar suscitar, organitzar i regular la participació de l'alumnat.

Per ajudar a aconseguir-ho, el professorat pot emprar tot un seguit de tècniques grupals que exposarem a continuació:

1. Pregunta test: fer definir una paraula o concepte que els participants utilitzen amb diferents significats.
2. Invitació directa: a participar, a fer parlar una persona que no hi ha participat.
3. Pregunta eco: l'ensenyant torna a l'alumne la seva pròpia pregunta i amb la mateixa formulació.
4. Pregunta rebot: enviar una pregunta d'un participant a un altre.
5. Pregunta reflector: adreçar una pregunta feta per un alumne a tot el grup.
6. Pregunta record: recordar una pregunta plantejada anteriorment i que va quedar sense resposta.

En un grup, existeixen una sèrie de moments difícils que s'haurien de saber resoldre. Aquí donarem uns quants suggeriments:

- El silenci perllongat d'un participant: dir-li que participi. Demanar al grup que interpreti el silenci.
- «Xerramenta»: recordar la limitació del temps.
- «Persona que saboteja sistemàticament»: parlar-hi personalment.
- Quan no volen tractar qualsevol tema i l'esquiven: analitzar aquesta por.
- Silencis del grup: resistir la temptació de trencar el silenci. Deixar que sigui el mateix grup que el trenqui. Si el silenci és

provocat per tensió, preguntar al grup el sentit d'aquest silenci.

Per acabar, cal dir que aquest programa està

pensat perquè l'alumnat integri harmònicament, positivament i de manera gratificant la pròpia dimensió sexual en el conjunt de la seva personalitat i de les seves relacions.

Breu perspectiva històrica

1. Cal prendre consciència que la nostra societat actual ens ve del passat, s'explica essencialment pel passat i empresona, en certa manera, el nostre futur. No podem fer taula rasa de la nostra història.
2. Tenim la necessitat de saber «fins a quin punt» diferim de la gent del passat i en quina mesura som iguals.
3. Cal saber en quina mesura la història ens afecta avui dia en les nostres actituds. Com el passat es troba en mi? Les nostres actituds estan en funció dels continguts del passat.
4. Avui mostrem agressivitat contra els mites i prejudicis del passat, però què hi posem en el seu lloc?

La sexualitat en les societats antigues

Fins a la darrerria del segle XIX no es parla de sexualitat. No hi ha cap discurs sobre sexualitat. Es parla de l'*amor* i de l'*eros*.

Allò que preocupava els romans i els grecs era l'*eros*, no el sexe. Per a ells, el sexe era un terme zoològic (*phylon*) que significava «tribu». Els preocupava la part «artística» de la sexualitat.

Eros: transcendia la qüestió biològica. Era un «estat de l'ésser», un desig d'excitació constant, anheli, eterna recerca de la passió, el desig inacabat, insatisfet. Era l'esperit creador de l'ésser humà que clama expansió.

D'altra banda, si ens centrem en les societats antigues occidentals, veiem que imperava la moral judeocristiana.

A l'antiguitat, els discursos sexuals provenien bàsicament dels clergues i teòlegs; era un discurs moral-religiós.

La pregunta clau que es feien era: què és bo i què és dolent.

El filtre pel qual passava tota conducta sexual estava basat en una doble moral, és a dir:

Monogàmica: com a manera de legitimar les relacions sexuals. El matrimoni era «el remei que Déu ha donat a l'home per pre-

servar-lo de la impúdica (adulteri, autoerotisme...)». Matrimoni com a deute, com a deure, mai basat en l'amor, ja que aquest podia provocar «passió» i buscar així altres finalitats que no fossin la reproducció.

Reproductiva: la sexualitat només tenia un fi, la reproducció, la resta era desviació. Es considerava «pecat mortal» donar-se per pur plaer.

El nucli central de la moral cristiana es fonamentava en una profunda desconfiança cap als plaers carnals. D'aquesta desconfiança han sorgit les dicotomies: carn/esperit o plaer/reproducció.

L'antagonisme entre plaer/reproducció va ser clau. Únicament tenim història d'allò que és reproductiu, amb tot el que això implica.

A partir del segle XIX, amb l'aparició de la tecnologia, el progrés i la indústria, aquesta moral religiosa deixa de tenir força i ja no resulta eficaç. Es necessita *saber sobre sexe*, i els clergues es basen, precisament, en el seu no saber (són solters). S'acudeix als agents que sí poden saber: els metges. És a partir d'aquest moment que comencen a sorgir els protosexòlegs.

Els protosexòlegs canvien la pregunta. Deixa de ser una pregunta moral per esdevenir medicalista. La qüestió bàsica que es formulen és: què és normal i què és anormal?, què és normal i què és pervers? Es preocupen sobretot per la nosologia i es dóna un codi a la sexualitat. Comença un discurs de la sexualitat perversa (en el pervers hi ha intrínsec el que és patològic i el que és moral), és a dir, patològica.

Ara hauríem de preguntar-nos: resulta radicalment diferent dir «és bo o dolent» de dir «és normal o patològic»? Resulta diferent dir, per exemple, «la masturbació és normalment dolenta» de dir «la masturbació és científicament dolenta»?

En el discurs dels protosexòlegs la sexualitat continua tenint una finalitat: la reproducció.

Model normal: gravita sobre la vergonya i la culpa.

Model mèdic: gravita sobre la malaltia.

Els protosexòlegs ens deixen:

- un mòdel coitoreproductiu;
- donen taxonomies i classifiquen;
- obren la possibilitat de la terapèutica en funció d'aquestes taxonomies.

Els primers sexòlegs no es plantegen cap tipus de mesurament.

Això és el que marcarà la frontera entre la protosexologia i la sexologia com a ciència, l'ingredient de la mesurabilitat.

Fou Reich (1920) el primer que plantejà aquesta mesurabilitat (mesurament orgàsmic) i que proposà una educació sexual (*sex-pol*).

El segle XX

Al segle XX proliferen els discursos sexuals. És un segle «sexualitzat». La sexualitat passa a ocupar un paper central. S'associa la felicitat, sobretot la conjugal, amb la sexualitat (la qual cosa no passava en altres segles).

És el segle del saber científic. Això en sexualitat implica:

1. Trobar la mesurabilitat. Un objecte que es pugui mesurar.
2. Que això que es mesura pugui ser regulable, previsible. Lleis, determinisme.
3. Articular una tecnologia de curació (terapèutica).
4. Convertir la sexualitat en alguna cosa ensenyable. Fer-ne una pedagogia.

Si analitzem en profunditat el discurs del nostre segle, veurem que continua basant-se en la finalitat de la sexualitat. No es tracta ja d'una finalitat reproductiva, però sí orgàsmica i coital.

La sexualitat contemporània es regeix per:

- El model coitogenital (perquè és el que pot mesurar).
- El model de gaudir basta en «la potència». Coit.
- L'estructura del desig: mascle desitjant / dona desitjant.
- A través de la ideologia romàntica: legitimar (continuació).

Possible plantejament nou:

- Deixar la reproducció i jugar amb el triangle:

Desig-cos-plaer

- Concebre la sexualitat com a recerca,

exploració del cos, però recerca del no-res. Quedar satisfet i feliç sense necessitat d'haver trobat o arribat a alguna altra cosa. Seria quelcom subjectiu i no pas quelcom que ens arriba des de l'exterior.

S'han canviat els costums sexuals, però en aquest canvi s'han omès l'obertura dels nostres sentits i la nostra imaginació a l'enriquiment del plaer i del significat de l'amor i la intimitat, els quals són relegats a processos tècnics.

Aquest breu repàs històric ens porta a acostar-nos a la pedagogia sexual amb les premisses següents:

- Saber-nos nosaltres mateixos/es amb un cos intervingut per la repressió històrica. A través de les nostres actituds, podem estar transmetent missatges que, en realitat, no volem transmetre.
- Tenir per objectiu crear actituds sexuals positives i un cos que sigui capaç d'acceptar i suportar aquestes actituds.

L'homosexualitat

L'ésser humà és biològicament bisexual i el comportament sexual no prendrà forma definitiva fins ben entrada la pubertat. La mestra o el mestre han de saber que durant la infantesa les criatures afirmen la seva identitat sexual en el si d'una relació familiar i ambiental equilibrada que els dóna seguretat i confiança dintre d'una cultura heterosexual com la nostra.

L'homosexualitat s'atribueix a factors diversos: genètics, endocrins, sociològics o culturals. En qualsevol cas no consisteix en una malaltia, ni en un problema d'herència, ni en un vici, sinó en un fet present a la nostra societat que cal entendre, saber interpretar i reconèixer com una tendència, com una atracció cap al propi sexe que només en alguns casos esdevé pràctica sexual. En aquest darrer supòsit, l'aprenentatge i el reforç positiu són elements decisoris.

En les tendències homosexuals pot haver-hi problemes importants, com ara determinats components genètics o hormonals, i també factors psicològics condicionats que hagin provocat certes pors cap a l'altre sexe.

L'escola ha de potenciar l'equilibri sexual mitjançant el sistema coeducatiu, que afavoreix el coneixement i el tracte entre nens i nenes,

nois i noies, i facilita, entre altres coses, la descoberta sexoafectiva del sexe contrari.

La masturbació

La masturbació s'ha d'entendre com un tipus de comportament sexual freqüent durant l'adolescència, el qual significa l'assaig i l'aprenentatge de la resposta fisiològica sexual en una fase d'experimentació primària. Es produeix a partir de diversos tipus d'estímuls de caire físic, imaginatiu, etc., i es pot donar per diverses situacions d'angoixa, d'èxit o, simplement, com una resposta a la demanda de la pròpia fisiologia sexual.

La masturbació no produeix cap mal físic ni psíquic, sempre que es tracti d'un acte voluntàriament acceptat i lliure de sentiments de culpa; però si concebem la sexualitat com una forma

d'expressar la comunicació heterosexual, l'acte solitari de la masturbació, més enllà d'un estadi evolutiu, podria ser indicador d'una problemàtica personal no resolta (angoixa, immaduresa, por a l'heterosexualitat, etc.).

A l'adolescència, la criatura creix en el món adult, on totes les coses adquireixen un nou sentit, i la sexualitat és una d'aquestes coses. Cal que la sexualitat ocupi l'interès de l'adolescent de forma equilibrada en el conjunt de totes les altres coses, com són el sentit de la vida, la societat, la política, la pròpia formació, la relació amb els altres, l'esport, la música, la natura, etcètera.

És per això que en aquesta època de la vida és necessària una comunicació de l'adolescent amb els mestres i amb els pares, perquè pugui explicar-se i contrastar les seves experiències i els seus pensaments.

Activitats una a una

Activitat núm. 1

El desenvolupament puberal

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 1

En el Material de suport es proposa un model femení i un altre de masculí per situar l'edat en què es produeixen els canvis puberals. Això podria servir al professor perquè encetés l'explicació d'aquests canvis.

Activitat núm. 2

Conèixer l'anatomia i la fisiologia de la sexualitat

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 2

Llegir i comentar el fullet *La sexualitat humana, 2 (Anatomia i fisiologia de la sexualitat)*. Vegeu Material a l'abast.

Activitat núm. 3

El cicle menstrual

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 3

Calcular les dates de la regla, l'ovulació i el període fèrtil d'una noia en un cicle determinat. (Serà molt útil el fullet *La sexualitat humana, 2*, ressenyat a l'apartat de Materials a l'abast).

Activitat núm. 4

La menstruació

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 4

Els alumnes llegiran el text «Higiene del cos durant la menstruació»; després, cada alumne confeccionarà una llista dels mites i de les creences existents sobre aquest tema a la nostra societat. Si hi ha alumnes de diferents regions, es poden comparar els mites segons la procedència.

Activitat núm. 5

Dubtes i menstruació

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 17

Treball de grup: dividir la classe en grups de 4 o 5 alumnes i repartir el text de la fitxa número 17. Treballar el tema durant 25 minuts tenint en compte les orientacions de les fitxes número 3 i 4. Després fer una posada en comú.

Activitat núm. 6

Redacció

Redacció sobre com et sents i et comportes quan t'agrada un noi o una noia, i te'l trobes per exemple al carrer; explicar les diferents sensacions tant físiques com psicològiques.

L'activitat es pot fer també a partir de les lectures recomanades a la bibliografia.

Activitat núm. 7

Comentari de poesies i cançons

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 5

Escoltar i comentar cançons de grups musicals d'actualitat que tractin l'enamorament i l'amor.

Activitat núm. 8

Dafnis i Cloe

Vegeu Bibliografia.

Llegir el conte de Dafnis i Cloe (en el llibre *Cos, sensualitat i sexualitat*) a la classe. Després es poden comentar aquells aspectes que els alumnes ressaltin com a importants.

Activitat núm. 9

Estudi anatòmic

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 2

Els alumnes intentaran fer un estudi anatòmic i fisiològic, masculí i femení, i hi indicaran totes les parts importants de la sexualitat humana, sense oblidar les zones erògenes. El professor completarà la informació a través de diapositives i pel·lícules.

Activitat núm. 10

Conèixer la pròpia sexualitat

Vegeu Materials a l'abast. Llegir i comentar el fullet *La sexualitat humana, 1. 35 qüestions a l'entorn de la sexualitat, per a nois i noies de 14 a 17 anys*.

Activitat núm. 11

Investigar

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 6

La classe es divideix en grups de 4 o 5 persones. Cada grup tria un tema de la llista de més avall per aprofundir-los i elaborar un dossier molt ben documentat, amb bibliografia, informacions de premsa, etc.

Els temes seran:

- L'homosexualitat.
- La pornografia.
- La prostitució.
- L'avortament.
- Els tabús de la sexualitat.
- La masturbació.
- La mida del penis.

O altres que el professorat o l'alumnat proposi.

Activitat núm. 12

Càlculs estadístics

Fer estudis estadístics i representacions gràfiques amb:

- Les dates de naixement dels alumnes de la classe i les dates aproximades de fecundació.

Estudiar la freqüència de naixements i fecundacions dels diferents mesos i estacions.

- L'edat de la menarquia de les noies de la classe.
- Les edats en què cada alumne/a ha començat a tenir els canvis puberals, i si hi ha diferències entre noies i nois.

Activitat núm. 13

Tu què faries?

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 7

Es presenta als alumnes un cas fictici d'embaràs d'uns adolescents i han de contestar i comentar les preguntes que es plantegin.

Activitat núm. 14

«La primera vegada»

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 8

Els alumnes llegiran i comentaran a classe el còmic *La primera vegada*. Individualment o per grups comentaran els aspectes del còmic que més els han interessat o impressionat.

Activitat núm. 15

Com canviaria la teva vida si tinguessis una criatura?

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 9

Cada alumne farà una redacció sobre: «Com canviaria la teva vida si en aquest moment fossis pare o mare?». Després, els canvis es poden escriure a la pissarra i comentar aquells punts en què quasi tothom coincideix.

Activitat núm. 16

Interpretar dades

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 10

Analitzar i interpretar dades sobre l'eficàcia dels mètodes anticonceptius.

També se'n poden fer representacions gràfiques.

Activitat núm. 17

Publicacions sobre anticonceptius

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 11.

Llegiu i comenteu les publicacions que s'especifiquen en els Materials a l'abast:

¿Cómo puedes utilizar mejor los métodos contraceptivos?

Guía de anticonceptivos y sexualidad

La sexualitat humana, 3

Activitat núm. 18

Visita a un centre de planificació familiar

La professora o el professor programaran una visita a un centre de planificació familiar de la població. Abans d'anar-hi, l'alumnat haurà treballat prèviament una llista de preguntes per fer a les persones responsables del centre, que els serviran per elaborar un informe ampli sobre un centre de planificació familiar i els serveis que presta als joves.

Activitat núm. 19

Malalties de transmissió sexual

Vegeu Materials a l'abast.

Llegir i comentar el fullet *Com, quan i per què es produeixen les malalties de transmissió sexual*.

Activitat núm. 20

Sida, transmissió sexual i prevenció

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 12

Concepte:

La sida és també una malaltia de transmissió sexual que es pot prevenir.

El professor o la professora explicaran que si una persona està infectada pel VIH, el virus es troba en concentracions altes en el semen o en les secrecions vaginals, i que es pot transmetre a altres persones a través de certes pràctiques sexuals. També explicarà com el preservatiu pot ajudar a prevenir la infecció per VIH si és uti-

litzat correctament durant les relacions sexuals. L'alumnat ha de conèixer que hi ha relacions sexuals d'alt, baix o cap risc de contagi. (Vegeu la bibliografia recomanada.)

Els alumnes, en grups, fan una pluja d'idees sobre diferents pràctiques sexuals i les ordenen segons el seu risc en tres apartats: 1. Risc alt, 2. Risc baix, 3. Cap risc. El professor presenta el quadre de la fitxa 12.2 i es discuteix la classificació de les pràctiques assenyalades per part de l'alumnat.

Els alumnes, en grups, suggereixen formes d'evitar la transmissió del VIH a través de la via sexual (convé parlar de l'abstinència, com a mesura poc realista, i de l'ús del preservatiu, com a mesura més pràctica).

Activitat núm. 21

Línia telefònica d'informació

El propòsit d'aquesta activitat consisteix a estimular la discussió, plantejant situacions pràctiques concretes que reforcin els coneixements tractats a la classe.

L'activitat es basa a simular una línia telefònica confidencial de la sida: un estudiant planteja una pregunta i un altre l'hi respon; la resta de la classe comenta la pregunta i la resposta donades.

Activitat núm. 22

Creences sobre la sida

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 13

El propòsit d'aquesta activitat és ajudar l'estudiant a manifestar les seves creences sobre la sida.

Els estudiants indicaran si estan d'acord, en desacord o dubten respecte a les creences expressades.

Cada estudiant, mitjançant les fitxes de suport d'aquesta activitat, escriurà en el primer full tres qüestions que hagi sentit sobre la sida, i si creu que són certes, falses o bé no ho sap.

Un cop hagin acabat, els estudiants, per grups petits, discutiran sobre les qüestions

plantejades per cada un i n'exposaran les conclusions en el full de la fitxa que presentaran després a la discussió general.

Activitat núm. 23

Frases incompletes

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 14.

Cada estudiant rebrà el full de treball i després de llegir la frase incompleta escriurà el que cregui que és més apropiat per emplenar-lo.

El professor pot promoure la discussió general o en grups, després que els estudiants hagin omplert les frases. També pot orientar l'exercici cap a la reflexió individual.

El professor pot recollir també les fitxes i fer un resum comentat de les respostes, perquè sigui discutit per part de la classe. Els fulls han de ser anònims per tal d'aconseguir respostes més espontànies.

Activitat núm. 24

La preocupació d'en Marc

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 18.

Dividir la classe en grups de 4 o 5 persones i distribuir el text de la fitxa número 18, en què es tracten les particularitats de les primeres relacions sexuals. Els alumnes intentaran contestar i raonar les preguntes suggerides al text.

Activitat núm. 25

Vocabulari

Fer una llista de paraules relacionades amb la sexualitat que es poden sentir al carrer (vulgars); al costat, fer-ne una altra dels termes corresponents en llenguatge correcte i, paral·lelament, escriure la seva correspondència en català. Fer que els alumnes es fixin com s'utilitzen els noms vulgars per formar expressions obscenes, pejoratives o insultants.

Els alumnes també poden anar apuntant, durant un temps determinat, paraules que sentin, llegeixin o se'ls acudeixin relacionades amb la sexualitat; després les posaran en comú i es confeccionarà una llista de mots de tota la classe.

Per grups o individualment s'encarregaran de buscar-les en diccionaris i així aniran omplint el diccionari particular de la classe. Cada terme es pot escriure en una fitxa individual o bé posar-lo en una llista comuna, així com completar el significat en català o, fins i tot, en altres idiomes.

Activitat núm. 26

Les tasques domèstiques

L'alumnat farà una redacció sobre quines tasques fan a casa els diferents membres de la família. Convé comentar si aquesta distribució està relacionada amb el sexe o amb altres circumstàncies.

Activitat núm. 27

Prejudicis

Es tracta de donar a l'alumne/a una llista de paraules perquè hi apunti al costat la paraula positiva, neutra o negativa que se li acudeix en llegir-les.

	Positiva o neutra	negativa
Ancià	Persona gran	
Homosexual		
Malalt mental		boig
Obrer		
Gitano		
Policia		
Jove		
Prostituta		
Malalt de sida, etc.		

El professor pot proposar qüestions del tipus:

- És difícil trobar paraules positives pel que fa a alguns dels termes esmentats?
- Com tracta la societat les diferents persones que hem citat?

Activitat núm. 28

Qüestionari sexista

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 15.

Els alumnes han d'emplenar un qüestionari sexista. A continuació faran una tabulació de les dades i en treuran conclusions, que es comentaran a classe, tenint en compte els criteris que se segueixen a la societat per fer aquesta separació de tasques segons el sexe de les persones.

El qüestionari pot ser ampliat o rectificat per part dels professors, en cas que ho creguin convenient.

Activitat núm. 29

Utilització del cos a la publicitat

A la nostra societat la publicitat ha adquirit una importància que mai no havia tingut en cap altra època.

L'activitat consisteix a recollir i retallar anuncis de la premsa, dels diaris, de les tanques publicitàries o de la TV en què s'utilitzi la figura humana com a reclam. De cada anunci s'ha

d'apuntar:

- Com s'hi utilitza el cos masculí?
- Com s'hi utilitza el cos femení?
- Quines diferències hi ha entre la utilització de l'un i de l'altre?
- Tenen alguna cosa a veure amb la sexualitat? De quina manera hi estan relacionats?, etc.

Activitat núm. 30

La sexualitat en altres cultures

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 16

Llegiu el text de la fitxa i comenteu-ne les diferències.

Debateu si hi ha algun tipus de similituds dins la nostra societat.

Activitat núm. 31

L'Eva té un amic

Vegeu Material de suport, fitxa núm. 19.

Dividir la classe en grups de 4 o 5 alumnes i comentar el text de la fitxa número 19. Tracta del tema dels abusos sexuals.

Bibliografia

Per a alumnes de secundària

- COMFORT, Á., COMFORT, J. *El Adolescente, sexualidad, vida y crecimiento*. Ed. Blume. Barcelona, 1980.
- HOYO, J. *Sexualitat I i II*. Col. Curar-se en salut. Ed. Proa. Barcelona, 1985.
- LANGANEY, A. *Història natural de la sexualitat*. Ed. Fontalba. Barcelona.
- CLAESSON, B. H. *Información sexual para jóvenes*. Ed. Lóquez. Salamanca, 1993.
- GURREA, J. *La sexualitat*. Ed. Montesinos. Barcelona, 1985.
- MEAD, M. *Adolescencia, sexo y cultura en Samoa*. Ed. Laia. Barcelona, 1981.
- KAPLAN, H. S. *El sentido del sexo*. Ed. Grijalbo. Barcelona, 1981.
- VOSS, J., GALE, G. *Guía sexual para el adolescente*. Javier Vergara editor, 1987.

Per a professors

- Caixa de Barcelona, *Adolescentes*. Barcelona, 1984.
- COLEMAN, J. C. *Psicología de la adolescencia*. Ed. Morata. Madrid, 1985.
- COMFORT, Á., COMFORT, J. *El Adolescente, sexo y vida*. Naturart, SA, 1990.
- FERRER, F. *Cómo educar la sexualidad en la escuela*. Ceac. Barcelona, 1986.
- FONT, P. *La pedagogía de la sexualidad*. Ed. Graó. Barcelona, 1991.
- FONT, P. *Les relacions sexuals*. Ed. La Magrana, SA., Barcelona, 1994.
- LÓPEZ, F. *Principios básicos de la educación sexual*. ICE. Salamanca, 1986.
- LÓPEZ, F. et al. *Educación sexual en la adolescencia*. ICE. Salamanca, 1986.

- MASTERSW, H., JOHNSON, U. E., KOLODNY, R. C. *La sexualidad humana*. Grijalbo, Barcelona, 1995.
- MAYLE, P. *¿Qué me está pasando?*. Grijalbo, 1992.
- SINGER KAPLAN, H. *La nueva terapia sexual*. Libro de bolsillo, Alianza Editorial. Madrid, 1994.
- TESTART, J. *Embrión transparente*. Colección Plural. Ciencia Abierta. Ed. Juan Ganica, SA. 1988.
- XAMBO, R. *Sexualitat provisional*. El grill, 1993.

Temes específics

- BEACH, F. FORD, C. *Conducta sexual*. Ed. Fontanella. Barcelona, 1978.
- LLEWELLYN-JONES, D. *Enfermedades de transmisión sexual*. Ed. Grijalbo. Barcelona, 1987.
- LÓPEZ, F. *Principios básicos de la educación sexual*. ICE. Salamanca, 1986.
- MIRABET, A. *Homosexualitat avui*. Ed. Herder. Barcelona, 1984.
- MONTAGNIER, LUC. *Sida-Els fets, l'esperança*. Fundació La Caixa, 1993.
- RODÉS, A. *Manual d'educació sanitària per a la prevenció de la infecció per VIH*. Editat pel Departament de Sanitat i Seguretat Social. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1996.
- SCHOFIELD, M. *El comportamiento sexual de los jóvenes*. Fontanella. Barcelona, 1976.
- XAMBO, R. *L'alliberament sexual dels joves. Mite o realitat*. Institució Valenciana Alfons el Magnànim. València, 1985.

Materials a l'abast

Fulletts

AJUNTAMENT DE SANTA COLOMA DE GRAMENET

¿Cómo puedes utilizar mejor los métodos anticonceptivos? 1994.

GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE SANITAT I SEGURETAT SOCIAL

Com, quan i per què es produeixen les malalties de transmissió sexual. 1982.

GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE SANITAT I SEGURETAT SOCIAL. PROGRAMA DE PREVENCIÓ I CONTROL DE LA SIDA

Sida i escola. Informació per a educadors.

INSTITUTO DE LA MUJER. MINISTERIO DE CULTURA

Salud I. Guía de anticonceptivos y sexualidad. 1985.

Salud II. Maternidad / Paternidad. El embarazo.

Salud III. La interrupción voluntaria del embarazo.

Salud IV. Las enfermedades de transmisión sexual.

MINISTERIO DE SANIDAD Y CONSUMO.

DIRECCIÓN GENERAL DE SALUD PÚBLICA

Sida. Síndrome de Inmunodeficiencia Adquirida. 1986.

Fichas informativas: sexualidad. 1986.

EDICIONS «MATERIALS A L'ABAST»,

Taradell, Barcelona.

COL·LECCIÓ DE QUADERNS «LA SEXUALITAT HUMANA».

35 qüestions a l'entorn de la sexualitat per a nois i noies de 14 a 17 anys.

Anatomia i fisiologia de la sexualitat.

21 qüestions a l'entorn dels mètodes anticonceptius.

Vídeos

VISUAL

¿Qué me esta pasando? (30').

C/ Paravicanos 16, 28038 Madrid.

VIDEOS EDUCATIUS.

FUNDACIÓ SERVEIS DE CULTURA POPULAR

Educació Sexual I:

Pubertat i reproducció (10')

Concepció i contracepció (11')

Malalties venèries (14')

Educació sexual II:

Gestació i naixement

Un miracle quotidià, el naixement (30')

Una nova vida (15')

C/ Provença, 324, 2n., 08037 Barcelona.

LABORATORIOS BAYER

El cos humà. Fisiologia sexual (17')

LABORATORIOS ORGANÓN

Sepa lo que hace (20')

INSTITUTO DE LA MUJER.

MINISTERIO DE CULTURA

Aprender a ser (20')

Mujer y publicidad en TV (15')

GENERALITAT DE CATALUNYA. PROGRAMA

D'EDUCACIÓ PER A LA SALUT A L'ESCOLA.

PROGRAMA PER A LA PREVENCIÓ I EL CONTROL DE LA SIDA

L'escola de tothom (15')

AJUNTAMENT DE BARCELONA. INSTITUT

LAMBDA. CATALÀ

L'homosexualitat: un fet de la vida (30')

TV3: PROGRAMA 30 MINUTS

Cap a la normalitat (homosexualitat) (30')

ED. NSW GOVERNMENT INFORMATION SERVICE

AIDS (vídeo australià sobre la sida) (20').

P.O. Box 3896, Sydney 2001. Telephone (02) 221 36 22.

J. L. GARCÍA. ED. MEDUSA

Todos contra el sida (20')

Esas cosas de la pubertad

Nuestro cuerpo

Comportamientos sexuales no heterosexuales

De tú a tú...

Esos bichitos inoportunos

La primera vez

Ternura se escribe sin b

Apartat 3236. 31080 Pamplona.

MINISTERIO DE ASUNTOS SOCIALES / CONSEJO DE LA JUVENTUD DE ESPAÑA

Es divertit però no és un joc. (Campanya de prevenció d'embarassos en adolescents.)

JOSE L. BIMBELA. MATERIAL AUDIOVISUAL

Jóvenes, sida y placer. Barcelona, 1993.

Diapositives

MINISTERIO DE SANIDAD Y CONSUMO.

DIRECCIÓN GENERAL DE SALUD PÚBLICA

Enfermedades de transmisión sexual

Programa informàtic

MERCÈ GASCÓ. ED. ASSOCIACIÓ CATALANA DE PROFESSIONALS DE LA PLANIFICACIÓ FAMILIAR

Programa de educació sexual para jóvenes

